

[1r] A' köznép' meg-világosodásáról, ennek hatáiról és hasznairól. Írta német nyelven Ewald I. L.
[Fordította: Bárány Péter.] Bétsben, Hummel Dávid' betűivel. 1791.

[1v] És mondá az Isten: *légyen világosság!* és lón világosság.
És látá az Isten, hogy jó a világosság.

Móses

[10] [...]

III.

Nékem úgy látszik, hogy már maga a' szó elegendő képpen ki-jelenti azt, mi légyen a' meg-világosodás. – Tudni-illik ott világosságot jelent, a' hol setétség vólt; jelenti azon dolgoknak el-hárítását, mellyek eddig a' világosság' sугárit akadályoztatták; azon homályos fellegeknek el-űzését, mellyek a' nap' fényét el-fogták. – Ál[11]tallyában tehát jelenti az embernek azt az állapotját, mellyben, a' milyen messze tsak szeme szolgálhat, 's látása ki-terjed, a' körüllette lévő dolgokat tisztán, és héjánosság nélkül meg-esmér, valamellyeket tsak meg-lehet esmérni, 's többeknek meg-esméréséhez-is juthat, mihelyt akar. Meg-világosítani téssen, valakit olyan állapotba helyheztetni, mellyben a' meg-esmérhető dolgokat tökéletesen meg-esmérhesse. Mind az, a' mit *Kant*,¹ *Men*[12]*delhssohn*, *Rehberg*, *Beker*, és *Zerrenner* mondtak a' meg-világosodásról, bár [13] mi különböző értelme vagyon-is, természet szerént tsak ezen közép-pont körül járnak, 's következő képpen nem tesznek egyebet, hanem azt, a' mit én [14] mondok. Ezekből immár könnyen által lehet látni, hogy a' meg-világosodás magában nem *ád* tehetséget, a' dolgok' meg-esmérésére, hanem tsak el-háríttya azon akadályokat, mellyek miatt azokat eddig nem láthattuk.

Sok dolgokat, a' leg-nagyobb *meg-világosodás* mellett se lehet *meg-esmérni*; éppen úgy, mint sok dolgok *láthatatlanok* maradnak a' leg-nagyobb világosságnál is. –

Nem minden dolgokat lehet azon egy módon meg-esmérni. Némellyeket tsak elmélkedés által; némellyeket tsak a' külső 's belső érző-eszközök által, a' tapasztalás által, vagy a' Históriából.

A' leg-tisztább nap-fénynél se lehet *látni* a' filemile *éneklését*, vagy a' szőlőnek *ízét*.

Némelly dolgoknak meg-esmérése szükséges minden embernek; némellyeké pedig tsak bizonyos karban, 's rendben [15] lévőeknek. Ugyan-is lehetetlen bizonyos határt szabni abban, meddig terjedjen, és hol állyon-meg egy embernek, vagy egy egész nemzetnek meg-világosodása. Az ilyen meg-határozás ellenkezni látszatik az embernek természetével, kinek tulajdona az, hogy elmebeli tehetségeinek tökéletesítése zabolán ne tartassék. De ha valaki azért hagygya-el a' szükséges, és el-kerülhetetlen dolgoknak esmérését, mert a' szükségteleneken, 's

1 *Kant* értelme szerént a' meg-világosodás nem egyéb, hanem az embernek azon tútorság alól való fel-szabadulása, mellybe magát önként vetette volt. (Berliner Monatschrift 84 Dez) Ezen magyarázat egy, [12] éppen *Kanthoz* illő éles elmével költött filozofiai allegoria. Tsak hogy ezen magyarázat azt kívánnyá-előre, hogy a' meg-világosodott ember maga keressen, és gyűjtsön fáklyát; ez pedig a' mint a' tapasztalás, és a' Históriák bizonyittják, kevés embertől telik ki. Ezt *Kánt* mintegy maga-is meg-esméri ezen szavaiban: „Ha szinte el-hányná-is valaki a' formuláknak, 's szabásoknak azon bilintseit, mellyek eddig kötve tartották elméjét: még se volna bátorságos annak, tsak a' keskeny árkon-is által-ugrani, azért, mert a' szabad mozgáshoz még nem szoktatta magát.” Úgy-is látszik volta képpen, hogy az embereknek nagyobb része tútorság alá vagyon magától a' természettől vettette, és tsak, mind attól függ, hogy ki milyen tútot választott magának. Bizonyára mindnyájan, kik a' tútorság alól már ki-keltek, egy darabig tútorság alatt voltak. – *Mendelssohn* (Berlin. Mon. 84. Sept.) a' meg-világosodást helyheztetni azon dolgoknak okos [13] meg-esmérésében, 's azokról való okos elmélkedésben, mellyek, az ő nyomos mivoltok szerént, az életre főképpen tartoznak, és az ember' létele' fő tzélljával szorossan egybe vannak kötve. – *Beker* (Über die Aufklärung des Landmanns, S. 18.) „az igazságnak keresésében, és a' dolgok meg-esmérésének helyes öszve-foglalásában.[”] – *Zerrenner* pedig (Über Volksaufklärung. S. 17.) „azon arra szántt jó-tévő igyekezetben, melly által a' köznéppel *annyi* hasznos esméret közöltetik[”] 's a' t. Ezekből látni: hogy ezen Böltsék a' dolgok velejében mind meg-eggyeztek ugyan; tsak hogy a' magyarázatot sem a' szónak (meg-világosodás) értelméhez, sem a' szó alatt fekvő képhez nem eléggé alkalmaztatták; sőt a' magyarázatba (definitio) némelly bal értelmű szavakaat-is férkeztettek-bé; a' mit én, természetesen folyó magyarázatommal, el-kerülni akartam.

elkerülhetendőkön kapkodik; ha az emberi elme olly' szoros határba rekesztetik, hogy a' miatt meg nem esmérheti egyszerre mind a' kettőt, azomban pedig ő mind a' kettőt tsak felében esméri-meg: akkor a' szélesen ki-terjedett megvilágosodás káros.

Jó dolog az, ha kiki helyyesen tanul arról gondolkodni: mi köze van az Istennek az emberhez 's az embernek az Istenhez; mi végre teremtett az ember; mi kötelességei vannak mind ember- 's polgár társaira, mind pedig a' köz- és más társaságokra nézve; mi foglalatosságai vannak hivataljában, 's mi módon járhat-el azokban leg-jobban. Ezt tagadni nem lehet!